

The Monadology

∞ Infinite Monad Theory by philosopher
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Sadržaj

1. Uvod

2. Monadologija

§ 1 Definiranje Monade: Jednostavna Supstancija

§ 2 Temelj Stvarnosti: Zašto Jednostavne Supstancije Moraju Postojati

§ 3 Pravi Nedjeljivi Atomi Prirode

§ 4 Vječnost Prirodom: Monade Ne Mogu Nestati

§ 5 Vječnost Podrijetlom: Monade Ne Mogu Prirodno Nastati

§ 6 Nužnost Božanskog Stvaranja i Uništenja

§ 7 Monada bez Prozora: Bez Istinskog Vanjskog Utjecaja

§ 8 Zašto Monade Moraju Imati Svojstva da bi Objasnile Promjenu

§ 9 Načelo Identiteta Razlučivih Stvari

§ 10 Inherentna Promjenjivost Svih Stvorenih Stvari

§ 11 Unutarnji Izvor Svih Prirodnih Promjena

§ 12 Nužnost za Načelom Promjene i Njegovim Specifičnostima

§ 13 Mnoštvo u Jedinstvu: Kako Jednostavno Biće Može Promijeniti

§ 14 Uvođenje Percepcije (Nesvjesne) i Razlikovanje od Svijesti

§ 15 Apeticija: Unutarnja Snaga koja Pokreće Promjenu

§ 16 Duša kao Dokaz Mnoštva unutar Jednostavne Supstancije

§ 17 Pobijanje Materijalizma: Percepcija Nije Mehanička

§ 18 Entelehija: Unutrašnje Savršenstvo i Samodostatnost Monada

§ 19 Stupnjevi Duše: Od Golih Monada do Svjesnih Uma

§ 20 Privremeno Stanje Nesvjesnosti

§ 21 Stalna Stvarnost "Malih Percepcija"

§ 22 Zakon Kontinuiteta Stanja

§ 23 Dokaz Nesvjesnih Percepcija iz Svjesnosti

§ 24 Stanje Golih Monada: Trajna Omamljenost

§ 25 Kako Organi Stvaraju Izrazitu Percepciju kod Životinja

- § 26 Empirijsko Rasuđivanje: Kako Pamćenje Imitira Razum
- § 27 Izvor Snažne Mašte
- § 28 Ljudi kao Empirici u Većini Akcija
- § 29 Osobina koja razlikuje razum: nužne istine
- § 30 Kako reflektivni činovi vode do spoznaje Boga i metafizike
- § 31 Prvi veliki princip: princip kontradikcije
- § 32 Drugi veliki princip: princip dovoljnog razloga
- § 33 Dva carstva istine: nužno nasuprot slučajnom
- § 34 Analitički model nužnih istina
- § 35 Temelj analize: jednostavne ideje i identične istine
- § 36 Primjena principa dovoljnog razloga na slučajne činjenice
- § 37 Beskonačna regresija slučajnih razloga
- § 38 Nužnost nužnog bića kao konačnog razloga
- § 39 Zaključak o Božjem jedinstvu i dovoljnosti
- § 40 Svojstva nužnog bića: neograničena i sve-stvarna
- § 41 Definiranje Božje apsolutne i beskonačne savršenosti
- § 42 Porijeklo nesavršenosti u ograničenim stvorenjima
- § 43 Bog kao temelj sve mogućnosti i suštine
- § 44 Zašto mogućnost zahtijeva postojeće nužno biće
- § 45 A priori (ontološki) i a posteriori (kozmolološki) dokazi za Boga
- § 46 Božji um protiv volje: Ne-arbitrarna priroda nužnih istina
- § 47 Neprekidna emanacija monada iz Boga
- § 48 Trostruka struktura Boga i njezina refleksija u monadama
- § 49 Akcija kao različito opažanje, pasija kao zbunjeno opažanje
- § 50 Mjera savršenstva i aktivnosti stvorenja
- § 51 Priroda inter-monadskog utjecaja: Idealan i posredovan Bogom
- § 52 Relativnost akcije i pasije
- § 53 Potreba za dovoljnim razlogom da se odabere jedan mogući svijet
- § 54 Kriteriji za izbor: Stupnjevi savršenstva
- § 55 Ostvarenje Najboljeg Svijeta Božanskom Mudrošću, Dobrotom i Moći
- § 56 Univerzalna Međuizražajnost: Svaka Monada Zrcali Čitav Svemir
- § 57 Perspektivizam: Različiti Pogledi na Isti Svemir

- § 58 Formula Optimizacije: Maksimalna Raznovrsnost, Maksimalni Red
- § 59 Velika Hipoteza koja Uvećava Božju Slavu
- § 60 Kako Monada Predstavlja Čitav Svemir iz Svog Ograničenog Gledišta
- § 61 Fizička Osnova Izražaja: Međupovezanost Svih Materija
- § 62 Tijelo kao Posrednik Dušinog Izražaja
- § 63 Sjedinjenje Duše i Organskog Tijela Čini Živo Biće
- § 64 Beskonačna Složenost Prirodnih Strojeva naspram Umjetnih
- § 65 Stvarna Beskonačna Podjela Materije
- § 66 Svijet Unutra: Svaki Dio Materije je Punina Života
- § 67 Beskonačna Rekurzija Života: Svjetovi unutar Svjetova
- § 68 Život je Sveprisutan, Čak i u Naizgled "Beživotnoj" Materiji
- § 69 Iluzija Haosa i Sterilnosti
- § 70 Hijerarhija Živih Bića: Dominantne i Podređene Monade
- § 71 Protiv fiksne materije: Tijelo je u stalnom toku
- § 72 Metamorfoza, ne Seoba Duša (Metempsihoza)
- § 73 Nema Pravog Stvaranja ni Smrti, Samo Transformacija
- § 74 Preformacija: Životinja je Već u Sjemenju
- § 75 Spermatske Životinje i Malobrojni "Izabrani"
- § 76 Prirodna Vječnost Svake Životinje
- § 77 Neprolaznost Duše i Same Životinje
- § 78 Odgovor na Problem Uma i Tijela: Preuspostavljena Harmonija
- § 79 Harmonija Kraljevstava Efikasnih i Konačnih Uzroka
- § 80 Ispravljanje Descartesove Greške o Interakciji Duše i Tijela
- § 81 Sažetak prethodno uspostavljene harmonije
- § 82 Posebno stvaranje racionalnih duša
- § 83 Duhovi kao slike Boga, sposobni za znanje i stvaranje
- § 84 Božji odnos prema Duhovima: Knez i Otac
- § 85 Vrhunac: Grad Božji
- § 86 Moralni svijet kao Božje vrhunsko remek-djelo
- § 87 Viša harmonija: Između prirode i milosti
- § 88 Prirodni događaji služe moralnim svrhama
- § 89 Mehanička pravda svemira

§ 90 Božanska providnost i ispunjenje najboljeg mogućeg svijeta

Štampano 22. novembar 2025.

<https://ba.cosmicphilosophy.org/books/leibniz-monadology/>

POGLAVLJE 1.

Uvod

Monadologija (1714) Gottfrieda Wilhelma Leibniza

Godine 1714. njemački filozof Gottfried Wilhelm Leibniz predložio je teoriju beskonačnih monada (∞). Monadologija (francuski: La Monadologie) jedno je od Leibnizovih najpoznatijih djela njegove kasnije filozofije. To je kratak tekst koji u oko 90 paragrafa predstavlja metafiziku jednostavnih supstanci, odnosno beskonačnih monada (∞).

Tijekom svog posljednjeg boravka u Beču od 1712. do septembra 1714. godine, Leibniz je napisao dva kratka teksta na francuskom koji su trebali biti sažeti prikazi njegove filozofije. Nakon njegove smrti, "*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*", namijenjen princu Eugeniju Savojskom, objavljen je na francuskom u Nizozemskoj. Filozof Christian Wolff i suradnici objavili su prijevode na njemački i latinski drugog teksta koji je postao poznat kao "*Monadologija*".

Publikacija knjige na CosmicPhilosophy.org prevedena je na 42 jezika iz originalnog francuskog teksta korištenjem najnovijih AI tehnologija 2024./2025. Kvaliteta novih njemačkih i engleskih prijevoda može se mjeriti s originalnim prijevodima iz 1720. godine. Za mnoge jezike, ovo je prvo svjetsko izdanje.

POGLAVLJE 2.

Monadologija

Od Gottfrieda Wilhelma Leibniza, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eu-genii
conscriptæ

§ 1

Monada, o kojoj ćemo ovdje govoriti, nije ništa drugo do supstancija *jednostavna*, koja ulazi u sastav složenih; jednostavna, to jest bez dijelova (*Théod.*, § 10⁴).

§ 2

I mora postojati jednostavnih supstancija, budući da postoje složene; jer složeno nije ništa drugo do gomila ili *aggregatum* jednostavnih.

§ 3

A tamo gdje nema dijelova, nema ni protezanja, ni oblika, ni moguće djeljivosti. I ove Monade su pravi Atomi Prirode, jednom riječju elementi stvari.

§ 4

Također nema razgradnje za strahovanje, i nema zamislivog načina na koji bi jednostavna supstancija mogla prirodno nestati (§ 89).

§ 5

Iz istog razloga ne postoji način na koji bi jednostavna supstancija mogla prirodno započeti, budući da ne može biti formirana sastavljanjem.

§ 6

Stoga se može reći da Monade ne mogu ni započeti ni završiti, osim odjednom, to jest, one mogu započeti samo stvaranjem i završiti uništenjem; dok ono što je složeno, započinje ili završava dijelovima.

§ 7

Također nema načina da se objasni kako bi Monada mogla biti izmijenjena ili promijenjena u svojoj unutrašnjosti nekim drugim stvorenjem; budući da se u njoj ništa ne može premjestiti, niti se može zamisliti bilo kakav unutarnji pokret koji bi se tamo mogao potaknuti, usmjeriti, povećati ili smanjiti; kao što je to moguće u složenim stvarima, gdje postoje promjene među dijelovima. Monade nemaju prozora kroz koje bi nešto moglo ući ili izaći. Akcijentalije se ne mogu odvojiti niti kretati izvan supstancija, kao što su to činile osjetilne vrste Skolastičara. Tako ni supstancija ni akcijentalija ne može izvana ući u Monadu.

§ 8

Ipak, Monade moraju imati neka svojstva, inače ne bi bile ni bića. A ako se jednostavne supstancije ne bi razlikovale po svojim

svojstvima; ne bi bilo načina da se primijeti ikakva promjena u stvarima; budući da ono što je u složenom može doći samo od jednostavnih sastojaka; a Monade bez svojstava bile bi nerazlučive jedna od druge, budući da se također ne razlikuju po količini: i prema tome, ako se pretpostavi punoća, svako mjesto uvijek bi, u pokretu, primalo samo ekvivalent onoga što je imalo, i jedno stanje stvari bilo bi *nerazlučivo* od drugog.

§ 9

Čak je potrebno da svaka Monada bude različita od svake druge. Jer u prirodi nikada nema dva bića koja su savršeno jednaka i u kojima nije moguće pronaći unutarnju razliku, ili utemeljenu na intrinzičnom nazivu.

§ 10

Također uzimam kao dano da je svako stvoreno biće podložno promjeni, i prema tome i stvorena Monada, pa čak i da je ta promjena u svakoj neprekidna.

§ 11

Iz ovoga što smo upravo rekli slijedi da prirodne promjene Monada dolaze iz *unutarnjeg načela*, budući da vanjski uzrok ne može utjecati na njihovu unutrašnjost (§ 396, § 900).

§ 12

Ali osim načela promjene mora postojati i *detalj onoga što se mijenja*, koji takoreći čini specifikaciju i raznolikost jednostavnih supstancija.

§ 13

Ovaj detalj mora obuhvatiti mnoštvo u jedinstvu ili u jednostavnom. Jer svaka prirodna promjena događa se postupno, nešto se mijenja a nešto ostaje; i prema tome mora postojati u jednostavnoj supstanciji mnoštvo afekcija i odnosa, iako u njoj nema dijelova.

§ 14

Prolazno stanje, koje obuhvaća i predstavlja mnoštvo u jedinstvu ili u jednostavnoj supstanciji, nije ništa drugo do ono što se zove *Percepcija*, koju treba razlikovati od *apercepcije* ili svijesti, kao što će se pokazati u nastavku. I u tome su Kartezićani uveliko pogriješili, smatrajući ništavnim percepcije kojih se ne opaža. To ih je također navelo da vjeruju da su samo duhovi bili Monade i da nije bilo duša životinja niti drugih Entelehija; i da su pomiješali s običnim ljudima dugotrajnu omamljenost sa smrću u strogom smislu, što ih je dalje dovelo do skolastičke predrasude o potpuno odvojenim dušama, pa čak i potvrdilo pogrešno usmjerene duhove u mišljenju o smrtnosti duša.

§ 15

Djelovanje unutrašnjeg principa koji izaziva promjenu ili prijelaz s jedne percepcije na drugu, može se nazvati *Težnjom*: istina je da težnja ne može uvijek u potpunosti dostići percepciju koju želi, ali uvijek nešto dobije od nje i dolazi do novih percepcija.

§ 16

I sami iskusiujemo mnoštvo u jednostavnoj supstanciji kada otkrijemo da i najmanja misao koju opažamo obuhvata raznolikost u objektu. Stoga svi koji priznaju da je duša jednostavna supstancija, moraju priznati ovo mnoštvo u Monadi; a gospodin Bayle nije trebao imati poteškoća s tim, kao što je činio u svom rječničkom članku *Rorarius*.

§ 17

Osim toga, moramo priznati da se Percepcija i ono što ovisi o njoj *ne može objasniti mehaničkim razlozima*, to jest oblicima i pokretima. Ako zamislimo da postoji Mašina čija struktura omogućava razmišljanje, osjećanje, percepciju; možemo je zamisliti uvećanu uz očuvanje istih proporcija, tako da u nju možemo ući, kao u mlin. I pod tim uvjetom, prilikom unutrašnjeg pregleda naći ćemo samo dijelove koji se međusobno guraju, ali ništa što bi objasnilo percepciju. Dakle, to se mora tražiti u jednostavnoj supstanciji, a ne u složenoj ili mašini. Također, samo se to može naći u jednostavnoj supstanciji, naime, percepcije i njihove promjene. Samo u tome mogu biti sve Unutrašnje Akcije jednostavnih supstancija (Préf. ***, 2 b⁵).

§ 18

Naziv Entelehija mogao bi se dati svim jednostavnim supstancijama, ili stvorenim Monadama, jer one u sebi imaju određeno savršenstvo (*échousi to entelés*), postoji samodostatnost (*autarkeia*) koja ih čini izvorima njihovih unutrašnjih akcija i takoreći bestjelesnih automata (§ 87).

§ 19

Ako želimo nazvati Dušom sve što ima *percepcije i težnje* u općem smislu koji sam upravo objasnio; sve jednostavne supstancije ili stvorene Monade mogle bi se nazvati Dušama; ali, budući da je osjećaj nešto više od puke percepcije, slažem se da opći naziv Monade i entelehije neka bude dovoljan za jednostavne supstancije koje imaju samo to; a *Dušama* neka se nazivaju samo one čija je percepcija izrazitija i popraćena pamćenjem.

§ 20

Jer u sebi iskusiujemo stanje u kojem se ničega ne sjećamo i nemamo izrazite percepcije; kao kada padamo u nesvijest ili smo obuzeti dubokim snom bez ikakvih snova. U tom stanju duša se ne razlikuje osjetno od jednostavne Monade; ali kako ovo stanje nije trajno, i ona se iz njega izvlači, ona je nešto više (§ 64).

§ 21

I ne slijedi da je tada jednostavna supstancija bez ikakve percepcije. To je čak nemoguće iz gore navedenih razloga; jer ona ne može nestati, niti može postojati bez nekog osjećanja koji nije ništa drugo do njezina percepcija: ali kada postoji veliko mnoštvo malih percepcija, bez ikakve razlike, postajemo omamljeni; kao kada se neprestano okrećemo u istom smjeru više puta zaredom, gdje nastaje vrtoglavica koja nas može onesvijestiti i ne dopušta nam da išta razlikujemo. I smrt životinjama može dati ovo stanje na neko vrijeme.

§ 22

I kako svako sadašnje stanje jednostavne supstancije prirodno slijedi iz njenog prethodnog stanja, tako da je sadašnjost puna budućnosti (§ 360);

§ 23

Dakle, budući da se pri buđenju iz omamljenosti *osvještavamo* svojih percepcija, moramo ih imati neposredno prije, iako toga nismo bili svjesni; jer percepcija može prirodno nastati samo iz druge percepcije, kao što pokret može prirodno nastati samo iz pokreta (§ 401-403).

§ 24

Time se vidi da bismo, da nemamo ništa izrazito i takoreći uzvišeno, te višeg ukusa u našim percepcijama, uvijek bili u

omamljenosti. I to je stanje potpuno golih Monada.

§ 25

Također vidimo da je Priroda dala izuzetne percepcije životinjama, brigom koju je uložila da im osigura organe, koji skupljaju više zraka svjetlosti ili više valova zraka, kako bi ih učinili djelotvornijim kroz svoje ujedinjenje. Nešto slično postoji u mirisu, ukusu i dodiru, a možda i u mnogim drugim osjetilima, koja su nam nepoznata. I uskoro ću objasniti kako ono što se događa u duši predstavlja ono što se događa u organima.

§ 26

Pamćenje pruža dušama svojevrsnu *slijednost*, koja oponaša razum, ali se od njega mora razlikovati. To je što vidimo kod životinja, koje, imajući percepciju nečega što ih pogodi i čemu su imale sličnu percepciju prije, očekuju kroz predstavu svog pamćenja ono što je bilo povezano s tom prethodnom percepcijom i sklone su osjećajima sličnim onima koje su tada imale. Na primjer: kada se psima pokaže štap, sjećaju se boli koju im je nanio i cvile i bježe (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

A snažna mašta koja ih pogađa i uzbuđuje, dolazi ili iz veličine ili iz mnoštva prethodnih percepcija. Jer često snažan dojam izaziva

odjednom učinak duge *navike* ili mnogih ponovljenih osrednjih percepcija.

§ 28

Ljudi djeluju kao životinje, s obzirom da se slijed njihovih percepcija odvija samo po principu pamćenja; nalikujući empirijskim liječnicima koji imaju puku praksu bez teorije; i mi smo samo empirici u tri četvrtine svojih postupaka. Na primjer, kada se očekuje da će sutra biti dan, djeluje se empirijski, jer se to tako uvijek odvijalo do sada. Samo astronom to procjenjuje razumom.

§ 29

Ali spoznaja nužnih i vječnih istina je ono što nas razlikuje od običnih životinja i daje nam *Razum* i znanosti; uzdižući nas do spoznaje nas samih i Boga. I to se u nama naziva Razumna duša, ili *Duh*.

§ 30

Također, kroz spoznaju nužnih istina i njihovih apstrakcija uzdignuti smo do refleksivnih činova, koji nas navode da razmišljamo o onome što se naziva "ja" i da razmotrimo što je u nama prisutno: i tako, razmišljajući o sebi, mislimo na Biće, Supstancu, jednostavno i složeno, nematerijalno i na samog Boga; shvatajući da je ono što je u nama ograničeno, u Njemu bez

granica. I ovi refleksivni činovi pružaju glavne predmete naših rasuđivanja (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

I odavde nikako ne slijedi da je jednostavna supstanca tada bez ikakve percepcije. Naša rasuđivanja temelje se *na dva velika principa*, na principu kontradikcije po kojem sudimo kao *lažno* ono što je proturječno, a istinitim ono što je suprotno ili kontradiktorno lažnom (§ 44, § 196).

§ 32

I *princip* dovoljnog razloga, po kojem smatramo da nijedna činjenica ne može biti istinita, niti postojati, nijedna istinita tvrdnja, a da ne postoji dovoljan razlog zašto je tako, a ne drugačije. Iako nam ti razlozi najčešće ne mogu biti poznati (§ 44, § 196).

§ 33

Također postoje dvije vrste *istina*, one *Rasudbene* i one *Činjenične*. Rasudbene istine su nužne i njihova suprotnost je nemoguća, dok su činjenične kontingentne i njihova suprotnost je moguća. Kada je istina nužna, njen se razlog može pronaći analizom, rastavljajući je na ideje i jednostavnije istine, sve dok ne dođemo do primitivnih (§ 170, 174, 189, § 280-282, § 367. Abrégé object. 3).

§ 34

Tako se kod matematičara, *teoremi* spekulacije i praktična pravila redukcijom analize svode na *Definicije, Aksiome i Postulate*.

§ 35

I napokon, postoje *jednostavne ideje* koje se ne mogu definirati; također postoje aksiomi i postulati, ili ukratko, *primitivni principi*, koji se ne mogu dokazati niti to trebaju; a to su *identične tvrdnje*, čija suprotnost sadrži izričitu kontradikciju (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Ali dovoljan razlog mora se naći i u *slučajnim istinama ili činjenicama*, to jest, u slijedu stvari raširenih po svemiru stvorenja; gdje bi razlaganje na posebne razloge moglo ići u beskrajne detalje, zbog goleme raznolikosti prirodnih stvari i beskonačne dijeljivosti tijela. Postoji beskonačnost oblika i pokreta – sadašnjih i prošlih – koji ulaze u djelotvorni uzrok mog sadašnjeg pisanja; i postoji beskonačnost malih sklonosti i dispozicija moje duše – sadašnjih i prošlih – koje ulaze u konačni uzrok.

§ 37

I budući da cijeli ovaj *detalj* obuhvata samo druge ranije kontingentne ili detaljnije elemente, od kojih svaki opet zahtijeva

sličnu analizu, ne napredujemo ni korak: konačni ili dovoljan razlog mora biti izvan niza ili *lanca* ovog kontingentnog detalja, ma koliko on bio beskonačan.

§ 38

I tako konačni razlog stvari mora biti u nužnoj supstanci, u kojoj je detalj promjena prisutan samo eminentno, kao u izvoru: i to je ono što nazivamo Bogom (§ 7).

§ 39

Budući da je ova supstanca dovoljan razlog za sve ove detalje, koji su također posvuda povezani; *postoji samo jedan Bog, i taj Bog je dovoljan.*

§ 40

Također se može suditi da ova vrhovna supstanca, koja je jedinstvena, univerzalna i nužna, budući da nema ništa izvan nje što bi bilo neovisno o njoj, i budući da je jednostavni nastavak mogućeg bića; mora biti nesposobna za granice i sadržavati onoliko stvarnosti koliko je moguće.

§ 41

Otuda slijedi da je Bog apsolutno savršen; budući da *savršenost* nije ništa drugo do veličina pozitivne stvarnosti uzetog točno,

isključujući granice u stvarima koje ih imaju. A tamo gdje nema granica – to jest, u Bogu – savršenost je apsolutno beskonačna (§ 22, Préf. *, 4 a).

§ 42

Također slijedi da stvorenja svoju savršenost dobivaju od Božjeg utjecaja, ali da svoje nesavršenosti dobivaju od svoje vlastite prirode, nesposobne da budu bez granica. Jer time se razlikuju od Boga. Ova *izvorna nesavršenost* stvorenja primjećuje se u *prirodnoj inertnosti* tijela (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 i dalje).

§ 43

Također je istina da je u Bogu ne samo izvor postojanja, nego i suština, koliko su realne, odnosno onoga što je stvarno u mogućnosti. To je zato što je Božji um područje vječnih istina ili ideja o kojima one ovise, i da bez Njega ne bi bilo ničeg stvarnog u mogućnostima, ne samo ničeg postojećeg, već čak ni mogućeg (§ 20).

§ 44

Jer ako postoji stvarnost u suštinama ili mogućnostima, odnosno u vječnim istinama, ta stvarnost mora biti utemeljena u nečemu što postoji i što je aktualno; dakle u postojanju Nužnog Bića, u kojem suština obuhvata postojanje, ili u kojem je dovoljno biti moguć da bi bio aktualan (§ 184-189, 335).

§ 45

Stoga samo Bog (ili Nužno Biće) ima tu privilegiju da mora postojati ako je moguć. A kako ništa ne može spriječiti mogućnost onoga što ne sadrži nikakva ograničenja, nikakvo niječno, a time ni nikakvu kontradikciju, samo to je dovoljno da se spozna Božje postojanje a priori. Također smo to dokazali kroz stvarnost vječnih istina. Ali upravo smo to dokazali i a posteriori jer postoje slučajna bića koja ne mogu imati svoj konačni ili dovoljan razlog osim u nužnom biću, koje ima razlog svog postojanja u sebi samom.

§ 46

Međutim, ne treba zamisliti sa nekima, koji su pogrešno shvatili moju misao, da su vječne istine, budući da zavise od Boga, proizvoljne i da zavise od Njegove volje, kao što je Descartes izgleda shvatio a zatim i g. Poiret. To vrijedi samo za slučajne istine, čiji je princip *podudarnost* ili izbor *najboljeg*; dok nužne istine zavise isključivo od Njegovog uma i njegov su unutrašnji objekt (§ 180-184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Stoga je samo Bog prvobitno jedinstvo ili izvorna jednostavna supstancija, čije su sve stvorene ili izvedene Monade proizvodi i nastaju, da tako kažem, kroz neprekidne iskre Božanstva iz

trenutka u trenutak, ograničene prijemčivošću stvorenja, kojem je bitno biti ograničeno (§ 382-391, 398, 395).

§ 48

U Bogu postoji *Moć*, koja je izvor svega, zatim *Znanje* koje sadrži detalje ideja, i konačno *Volja*, koja čini promjene ili proizvodnje prema principu najboljeg (§ 7,149-150). I to odgovara onome što u stvorenim monadama čini subjekt ili bazu, sposobnost opažanja i sposobnost težnje. Ali u Bogu su ti atributi apsolutno beskonačni ili savršeni; dok su u stvorenim Monadama ili entelehijama (ili *perfecti habies*, kako je Hermolaüs Barbarus preveo tu riječ) samo imitacije, srazmjerno savršenstvu koje postoji (§ 87).

§ 49

Stvorenje se kaže da *djeluje* prema vani koliko ima savršenstva, i *trpi* od drugog, koliko je nesavršeno. Tako se *akcija* pripisuje Monadi, koliko ima jasnih opažanja, a *pasija* koliko ima zbunjenih (§ 32, 66, 386).

§ 50

I stvorenje je savršenije od drugog u tome što se u njemu nalazi ono što služi da se a priori objasni ono što se događa u drugom, i po tome se kaže da djeluje na drugo.

§ 51

Ali u jednostavnim supstancijama to je samo idealan utjecaj jedne monade na drugu, koji može imati svoj učinak samo posredovanjem Boga, ukoliko u Božjim idejama jedna monada s pravom zahtijeva da Bog, uređujući druge od početka stvari, vodi računa o njoj. Jer budući da stvorena Monada ne može imati fizički utjecaj na unutrašnjost druge, samo na taj način jedna može ovisiti o drugoj (§ 9, 54, 65–66, 201. Saž. prig. 3).

§ 52

I time je među stvorenjima akcija i pasija uzajamna. Jer Bog, uspoređujući dvije jednostavne supstancije, nalazi u svakoj razloge koji ga obvezuju da prilagodi jednu drugu; i stoga ono što je *aktivno* s određenih stajališta, *pasivno* je s drugog gledišta: *aktivno* utoliko, što ono što se jasno spoznaje u njemu služi da se objasni ono što se događa u drugome; i *pasivno* utoliko što se razlog za ono što se događa u njemu nalazi u onome što se jasno spoznaje u drugome (§ 66).

§ 53

Sada, budući da postoji beskonačnost mogućih svjetova u Božjim Idejama i da samo jedan može postojati, mora postojati dovoljan razlog za Božji izbor koji ga određuje za jedan prije nego za drugi (§ 8, 10, 44, 173, 196 i sl., 225, 414–416).

§ 54

I taj razlog može se naći samo u *podudarnosti*, ili u stupnjevima savršenstva koje ti svjetovi sadrže; svako moguće ima pravo polagati pravo na postojanje srazmjerno savršenstvu koje obuhvata (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 i sl., 354).

§ 55

I to je uzrok postojanja najboljeg, što Ga mudrost upućuje Bogu, što Ga Njegova dobrota čini da izabere, a što Ga Njegova moć čini da proizvede (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Saž. prig. 1, prig. 8).

§ 56

Ova *povezanost* ili prilagodba svih stvorenih stvari jedna na drugu i svake na sve druge, čini da svaka jednostavna supstancija ima odnose koji izražavaju sve ostale, te je stoga živo vječno zrcalo svemira (§ 130,360).

§ 57

I, kao što isti grad gledan s različitih strana izgleda sasvim drugačije, i kao da se perspektivno umnožava; isto tako se događa da, zbog beskonačnog mnoštva jednostavnih supstancija, postoji toliko različitih svemira, koji su ipak samo perspektive jednog, prema različitim gledištima svake Monade.

§ 58

I to je način da se postigne najveća moguća raznovrsnost, ali uz najveći mogući red, odnosno način da se postigne najveća moguća savršenost (§ 120, 124, 241 i dalje, 214, 243, 275).

§ 59

Samo ova hipoteza (koju se usuđujem reći dokazanom) na pravi način uzdiže Božju veličinu: to je gospodin Bayle prepoznao, kada je u svom Rječniku (članak *Rorarius*) iznio prigovore, gdje je čak bio u iskušenju povjerovati da Bogu dajem previše, i više nego što je moguće. Ali nije mogao navesti nijedan razlog zašto bi ova univerzalna harmonija, koja čini da svaka supstancija točno izražava sve druge kroz odnose koje ima, bila nemoguća.

§ 60

Osim toga, u onome što sam upravo iznio, vidimo a priori razloge zašto stvari ne mogu ići drugačije. Jer Bog, uređujući cjelinu, vodio je računa o svakom dijelu, a posebno o svakoj monadi, čija je priroda reprezentativna, te je ništa ne može ograničiti da predstavlja samo dio stvari; iako je istina da je ovo predstavljanje zbunjeno u detaljima cijelog svemira, i može biti jasno samo u malom dijelu stvari, odnosno u onima koje su ili najbliže ili najveće u odnosu na svaku Monadu; inače bi svaka monada bila Božanstvo. Ograničenje monada nije u objektu, već u modifikaciji spoznaje objekta. Sve one zbunjeno teže beskonačnom, cjelini; ali su ograničene i razlikuju se po stupnjevima jasnih percepcija.

§ 61

I složeni entiteti su u tome slični jednostavnima. Jer, kako je sve puno, što čini svu materiju povezanom, i kako u punom svakim pokretom djeluje na udaljena tijela, srazmjerno udaljenosti, tako da svako tijelo nije pogođeno samo od onih koji ga dodiruju, i na neki način osjeća sve što im se događa, već i preko njih osjeća one koji dodiruju prve, kojima je neposredno dodirnuto: slijedi da ova komunikacija ide na bilo koju udaljenost. I stoga svako tijelo osjeća sve što se događa u svemiru; tako da onaj koji sve vidi, mogao bi pročitati u svakome što se događa svugdje, čak i što se dogodilo ili će se dogoditi; uočavajući u sadašnjosti ono što je udaljeno, kako u vremenu tako i u prostoru: *sumpnoia panta*, kako je rekao Hipokrat. Ali duša može čitati u sebi samo ono što je u njoj jasno predstavljeno, ne može odjednom razviti sve svoje naboraje, jer oni idu u beskonačnost.

§ 62

Stoga, iako svaka stvorena monada predstavlja cijeli svemir, ona jasnije predstavlja tijelo koje joj je posebno dodijeljeno i čiju je entelehiju: i kako ovo tijelo izražava cijeli svemir kroz povezanost sve materije u punom, duša također predstavlja cijeli svemir predstavljajući ovo tijelo, koje joj pripada na poseban način (§ 400).

§ 63

Tijelo koje pripada Monadi, koja je njegova entelehija ili Duša, čini s entelehijom ono što se može nazvati *živim bićem*, a s dušom ono što se naziva *životinjom*. Ovo tijelo živog bića ili životinje uvijek je organsko; jer svaka Monada je zrcalo svemira na svoj način, a svemir je uređen u savršenom redu, mora postojati i red u predstavniku, odnosno u percepcijama duše, a time i u tijelu, prema kojem je svemir u njemu predstavljen (§ 403).

§ 64

Stoga je svako organsko tijelo živog bića svojevrsni božanski stroj, ili prirodni automat, koji beskonačno nadmašuje sve umjetne automate. Jer stroj napravljen ljudskom vještinom nije stroj u svakom svom dijelu. Na primjer: zub mjedenog kotača ima dijelove ili fragmente koji za nas više nisu nešto umjetno i nemaju ništa što označava stroj u odnosu na upotrebu za koju je kotač bio namijenjen. Ali strojevi prirode, odnosno živa tijela, još uvijek su strojevi u svojim najmanjim dijelovima, do beskonačnosti. To čini razliku između Prirode i umjetnosti, odnosno između Božanske umjetnosti i naše (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

I autor prirode je mogao primijeniti ovaj božanski i beskrajno čudesni trik, jer svaki dio materije nije samo beskonačno djeljiv kako su drevni prepoznali, već je i stvarno podijeljen bez kraja, svaki dio na dijelove, od kojih svaki ima svoje vlastito kretanje;

inače bi bilo nemoguće da svaki dio materije može izraziti cijeli svemir (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Otuda vidimo da postoji svijet bića, živih bića, životinja, entelehija, duša u najmanjem dijelu materije.

§ 67

Svaki dio materije može se zamisliti kao vrt pun biljaka ili kao bara puna riba. Ali svaka grančica biljke, svaki ud životinje, svaka kap njenih tekućina je opet takav vrt ili takva bara.

§ 68

I premda zemlja i zrak između biljaka u vrtu, ili voda između riba u bari, nisu ni biljke ni ribe; oni ipak sadrže još više toga, ali najčešće suptilnosti za nas neprimjetne.

§ 69

Stoga nema ničeg neobrađenog, sterilnog, mrtvog u svemiru, nema haosa, nema zbrke osim prividno; otprilike kao što bi se činilo u bari na daljini gdje bi se vidjela zbrkana kretanja i vrvež, takoreći, riba u bari, bez razlikovanja samih riba.

§ 70

Otuda vidimo da svako živo tijelo ima dominantnu entelehiju koja je duša kod životinje; ali udovi tog živog tijela puni su drugih živih bića, biljaka, životinja, od kojih svaka ima svoju entelehiju ili svoju dominantnu dušu.

§ 71

Ali ne treba zamišljati s nekim, koji su pogrešno shvatili moju misao, da svaka duša ima masu ili dio materije koji joj je trajno vlastit ili namijenjen, te da stoga posjeduje druga niža živa bića, uvijek joj predodređena za službu. Jer sva tijela su u stalnom toku poput rijeka; i dijelovi ulaze u njih i izlaze iz njih neprestano.

§ 72

Stoga duša mijenja tijelo samo postepeno i stupnjevito, tako da nikada nije odjednom lišena svih svojih organa; i često dolazi do metamorfoze kod životinja, ali nikada do metempsihoze ni seobe duša: također nema potpuno odvojenih duša, niti duhova bez tijela. Samo Bog je od toga potpuno odvojen.

§ 73

To je također razlog zašto nikada nema ni potpunog stvaranja, ni savršene smrti u strogom smislu, koja bi se sastojala u odvajanju duše. A ono što nazivamo *Stvaranjem* su razvijanja i porasti; dok ono što nazivamo *smrtima* su uvijanja i smanjenja.

§ 74

Filozofi su bili u velikoj nedoumici oko podrijetla oblika, entelehija ili Duša; ali danas, kada se ustanovilo pomoću preciznih istraživanja biljaka, insekata i životinja, da organska tijela prirode nikada nisu nastala iz haosa ili truleži; već uvijek iz sjemena, u kojima je bez sumnje bilo neke *preformacije*; zaključeno je da ne samo da je organsko tijelo već bilo tu prije začeca, već i duša u tom tijelu, i ukratko sama životinja; te da je pomoću začeca ta životinja samo bila pripremljena za veliku transformaciju kako bi postala životinja druge vrste.

§ 75

Životinje, od kojih se neke uzdižu do stepena najvećih životinja pomoću začeca, mogu se nazvati *spermatskim*; ali one među njima koje ostaju u svojoj vrsti, to jest većina, rađaju se, razmnožavaju se i uništavaju kao i velike životinje, a samo mali broj izabranih prelazi na veću pozornicu.

§ 76

Ali to je bila samo polovica istine: stoga sam zaključio da ako životinja nikada ne počinje prirodno, ona također ne završava prirodno; i da ne samo da neće biti stvaranja, već ni potpunog uništenja, ni smrti u strogom smislu. I ova razmišljanja, učinjena a posteriori i izvedena iz iskustava, savršeno se slažu s mojim principima izvedenim a priori kao što je gore navedeno.

§ 77

Stoga se može reći da ne samo duša (ogledalo neuništivog svemira) neprolazna, već i sama životinja, iako njen mehanizam često djelomično propadne, te odbaci ili preuzme organske ljuštore.

§ 78

Ovi principi su mi dali način da prirodno objasnim sjedinjenje ili pak slaganje duše i organskog tijela. Duša slijedi svoje vlastite zakone, a tijelo također svoje; i oni se susreću zahvaljujući preuspostavljenoj harmoniji između svih supstanci, budući da su sve one reprezentacije istog svemira.

§ 79

Duše djeluju prema zakonima konačnih uzroka kroz težnje, ciljeve i sredstva. Tijela djeluju prema zakonima efikasnih uzroka ili kretanja. I ta dva kraljevstva, ono efikasnih uzroka i ono konačnih uzroka, međusobno su harmonična.

§ 80

Descartes je priznao da duše ne mogu davati silu tijelima, jer uvijek postoji ista količina sile u materiji. Međutim, vjerovao je da duša može promijeniti smjer tijela. Ali to je zato što se u njegovo vrijeme nije znalo za zakon prirode koji također čuva očuvanje

ukupnog smjera u materiji. Da je to primijetio, pao bi u moj Sistem prethodno uspostavljene harmonije.

§ 81

Ovaj sistem čini da tijela djeluju kao da (što je nemoguće) nema duša; da duše djeluju kao da nema tijela; i da oboje djeluju kao da jedno utiče na drugo.

§ 82

Što se tiče Duhova ili Racionalnih duša, iako smatram da u osnovi postoji ista stvar u svim živim bićima i životinjama, kao što smo upravo rekli (naime da životinja i duša počinju tek sa svijetom, i ne završavaju prije svijeta), ipak postoji nešto posebno u Racionalnim životinjama: njihovi mali spermatski organizmi, sve dok su samo to, imaju samo obične ili osjetilne duše; ali čim oni koji su izabrani, da tako kažem, dostižu ljudsku prirodu stvarnim začecem, njihove osjetilne duše uzdignute su na stepen razuma i prerogativ Duhova.

§ 83

Između ostalih razlika između običnih duša i Duhova, od kojih sam već naveo neke, postoji i ova: da su duše općenito živi ogledala ili slike svemira stvorenja; ali da su duhovi također slike samog Božanstva, ili samog Autora prirode: sposobni da spoznaju

sistem svemira i da ga oponašaju kroz arhitektonske uzorke; pri čemu je svaki duh poput malog božanstva u svom području.

§ 84

To je ono što čini da Duhovi mogu ući u svojevrsno Društvo s Bogom, i da je On prema njima, ne samo ono što je izumitelj prema svom Stvoru (kao što je Bog prema ostalim stvorenjima) već i ono što je Knez prema svojim podanicima, pa čak i otac prema svojoj djeci.

§ 85

Otuda je lako zaključiti da skup svih Duhova mora činiti Grad Božji, to jest najsavršeniju Državu koja je moguća pod najsavršenijim od Monarha.

§ 86

Ovaj Grad Božji, ova istinski univerzalna Monarhija je Moralni Svijet, unutar Prirodnog svijeta, i ono što je najuzvišenije i najbožanskije u Božjim djelima: i u njemu se istinski sastoji slava Božja, budući da je ne bi bilo da Njegova veličina i dobrotu nisu poznate i dive im se duhovi, također se u odnosu na ovaj Božanski Grad Njegova Dobrota ispravno očituje, dok se Njegova mudrost i moć pokazuju svugdje.

§ 87

Kao što smo gore uspostavili savršenu Harmoniju između dva prirodna carstva, jednog od Uzročnih uzroka, drugog od Konačnih, ovdje moramo primijetiti još jednu harmoniju između fizičkog carstva Prirode i moralnog carstva Milosti, to jest, između Boga shvaćenog kao Arhitekta Svemirske Mašine, i Boga shvaćenog kao Monarha Božanskog Grada Duhova (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Ova Harmonija čini da stvari vode ka Milosti upravo putevima Prirode, i da ovaj globus, na primjer, mora biti uništen i obnovljen prirodnim putevima u trenucima koje zahtijeva upravljanje Duhovima; za kažnjavanje nekih, i nagrađivanje drugih (§ 18 i dalje, 110, 244-245, 340).

§ 89

Može se još reći, da Bog kao Arhitekt u svemu zadovoljava Boga, kao zakonodavca; i da stoga grijesi moraju nositi svoju kaznu sa sobom po redu prirode; i po samoj mehaničkoj strukturi stvari; i da isto tako lijepe akcije privlače svoje nagrade mehaničkim putevima u odnosu na tijela; iako se to ne može i ne smije uvijek dogoditi odmah.

§ 90

Konačno, pod ovom savršenom vladavinom ne bi bilo dobrog Djela bez nagrade, ni lošeg bez kazne: i sve mora uspjeti za dobro dobrih; to jest onih koji nisu nezadovoljni u ovoj velikoj Državi, koji se uzda u Providnost, nakon što su ispunili svoju dužnost, i koji vole i oponašaju, kako treba, Autora sveg dobra, uživajući u razmatranju Njegovih savršenstava prema prirodi *istinske čiste ljubavi*, koja čini da uživamo u sreći onoga što volimo. To je ono što navodi mudre i kreposne osobe da rade na svemu što se čini u skladu s pretpostavljenom božanskom voljom, ili prethodnom; a ipak se zadovoljavati onim što Bog zapravo ostvaruje svojom tajnom voljom, konsekventnom i odlučnom; priznajući da, kad bismo mogli dovoljno razumjeti poredak svemira, otkrili bismo da nadmašuje sve želje najmudrijih, i da ga je nemoguće učiniti boljim nego što jest; ne samo za cjelinu općenito, već i za nas same posebno, ako smo pravilno povezani s Autorem svega, ne samo kao s Arhitektom i djelotvornim uzrokom našeg bića, već i kao s našim Gospodarom i konačnim uzrokom koji mora biti cijeli cilj naše volje, i koji jedini može stvoriti našu sreću (Predg. *, 4 a b¹⁴. § 278. Predg. *, 4 b¹⁵).

KRAJ

¹⁴ Izd. Erdm., str. 469.

¹⁵ Izd. Erdm., str. 469 b.

CosmicPhilosophy.org

<https://ba.cosmicphilosophy.org/>

Štampano 22. novembar 2025.

Naši drugi projekti:

- ▶ GMODEbate.org: Projekat koji istražuje filozofske temelje eugenike, scijentizma, pokreta "emancipacije-nauke-od-filozofije", "anti-naučnog narativa" i modernih oblika naučne inkvizicije.